

Cuprins:

Cercetare aplicată

Cultul morților și crucile „închipuite” de la Salcia

(dr. Corina MIHĂESCU) + 1 foto

Elemente de multiculturalitate în Moldova de Nord. Patrimoniul imaterial al județului Iași

Comunitatea românească (II)

(Dr. Iuliana BĂNCESCU) + 3 foto: primit la soacra..., troita Dobrovat, zestre Bradicești

Datini și tradiții

Calendar popular 2009

Agenda martie 2009

Ecouri

Evenimente muzicale la Filarmonica „Oltenia” din Craiova

(Ștefan CĂRĂPĂNCEANU)

Portrete

Sergiu Pârvu - iconar al secolului XXI

(Gabriela MILA) + 5 foto: sergiu parvu, iisus pantocrator, sf gheorghe, maica domnului cu pruncul, maica indurerata

Noi apariții editoriale

Mihai Bălăianu - De Prin Dioști Adunate

(dr. Iuliana BĂNCESCU)+ foto De prin dioști

Stan V. Cristea, Tradiția Călușului în județul Teleorman. De la ritual la spectacol, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2008

(Iuliana CĂRNARU) + foto tradiția calusului

țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și simțire românească, Editura Neutrino, Reșița, 2008

(Prof. Ion Marin ALMĂJAN)

Volume din domeniul culturii tradiționale

(Mihaela CIORCILĂ) +4 foto: memorial etnofolcloric, Cusături artistice, Arta mestesugareasca, Cantecul unei amintiri

Cercetare aplicată

Cultul morților și crucile „închipuie” de la Salcia

„Crucile astea sunt bune pe lumea ailaltă, că aicea nu face nimic. Așa s-a pomenit; bătrâni din bătrâni, bătrâni din bătrâni...”
[Elena Osiac (E.O.), com. Salcia, jud. Dolj]

„Moartea când o veni să aibe nume, să zici că din ce mori - ori de picior, ori de mână, ori căzuși, or’... că așa să nu te doară nimica, nu mori.”

[Sava Băcă (S.B.), com. Salcia, jud. Dolj]

„Când ești bătrân, moartea se mai și simte; unu’ de la noi a simțit că moare - s-a bărbierit, s-a spălat, s-a îmbrăcat și așa a murit și așa l-a înmormântat.”

[Bălașa Bârnaru (B.B.), com. Salcia, jud. Dolj]

„Așa se face la noi; se pune puntea cu crucile la 40 de zile - toată lumea face așa; toată lumea pune de lemn. Care au bani fac și de marmură.

—Acuma s-a boierit lumea; numai e ca demult. Acuma și portul e altul; umblă cu capul gol. Acuma, doamnă, umblă lumea în chiloți, nu în fustă; umblă cu oasele goale definitiv; merge pe linie cu oasele goale. Dimineața când îi vezi pe linie arată de parcă ar fi ieșit din pătură. E rușinos!” (E.O.)

—Taci, mă, din gură, că acuma e cald!” (S.B.)

—Cald, da’ de mult nu era cald?” (E.O.)

—Demult era altu’ portu’, acuma e altu’.” (S.B.)

„— Unele e cu fustele lungi până la pământ, altele e în oasele goale!” (E.O.)

*

„E greu singură, da’ ce să fac? N-am nici rude, sunt de peste deal, nu mai am pe nima pe lume, sunt eu și Dumnezeu.” (B.B.)

*

„Eu am avut nepot de soră, am avut băiat de 37 de ani, a căzut din picioare; eu aicea sunt la nepot, m-a luat la el aici.” (E.O.)

*

„Crucile astea pictate sunt la noi; așa am pomenit. Una costă între 600.000 lei și un milion. Le făcea un om, Ion Popescu, da’ a murit de curând. Mai face unu’ Popescu, un nepot de-al ăstuia care a murit.” (S.B.)

*

„Când vine moartea nu te-ntreabă.” (B.B.)

*

„Cimitirul e departe, da’ acolo sunt neamurile noastre; acolo ajungem cu toții.” (E.O.)

*

„Ne-o mai ține Dumnezeu; dacă nu, veniți pe deal, doamnă, la cimitir, și dacă citiți pe cruci o să ne găsiți.” (E.O.)

*

„E greu cu viața.” (S.B.)

*

„Când moare un om se pune la capu’ mortului cruce mare la cap; la șase săptămâni de la moarte familia mortului mai face două. Tot atunci se face și puntea peste o apă; cele două cruci se pun una la un pom și cealaltă la punte. Crucile nu se deosebesc; de femeie sau de bărbat - au sfinți pictați pe ele și scrie numele mortului...” (E.O.)

*

„Noi avem crucer în sat; el știe să zugrăvească cum trebuie crucile cu Maica Precisa și cu Iisus Hristos. Înainte erau 30-40 de cruceri aici. N-a existat să moară om să n-aibă cruce la cap. Se pune cruce și la punte, ca să aibe cum să treacă pe lumea ailaltă; puntea se pune la un om străin, nu la tine.

Când se face o fântână nouă și o sloboade, adică o slujește popa, se pune cruce și se face slujbă, se împart colaci de fântână și gârnicioare (căni) de apă.” (S.B.)

Mărturisiri, convingeri, temeri, păreri de rău, impresii, povestiri, închipuiri, explicații, credințe.

Toate fragmentele de mai sus sunt părți ale unei discuții purtate cu trei bătrâne așezate cumiți pe o bancă, în fața unei porți, alături de o punte „întinsă” la 40 de zile de la moartea unui bărbat. Se întâmpla pe 23 iunie 2005, la Salcia, în județul Dolj, localitate în care, cu mulți ani în urmă, începuse activitatea mea de cercetare, alături de câțiva colegi de la Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, de la CJCPCT Dolj și de Theodor Pleșa, de la Muzeul Satului, care își dedicase o parte din activitatea sa de cercetare crucerilor din comuna Salcia.

Descopeream, odată cu prima descindere în teren, o lume nouă pentru mine, dar veche prin convingerile, concepțiile și comportamentele ei, lucruri noi, pe care le vedem pentru prima dată și vechi prin cristalizarea lor în tipare, în rânduieli, în cutume.

Încercam să înțeleg rostul crucilor de morminte, cultul morților și, mai presus de orice, rolul crucerilor, despre care nu știam nimic la acea dată.

Uimită să constat importanța acestor meșteri pentru pregătirea vieții de dincolo, am încercat să-mi explic, după câteva „descinderi” la casele acestora, dar și după vizionarea filmului dedicat crucerilor din Salcia, realizat de Theodor Pleșa, cum s-a menținut în jurul lor concepția funerară a țaranului, bazată pe credințe și practici străvechi.

Cruceri din tată-n fiu (i-am putea numi și iconari, dacă analizăm exemplarele mai vechi de cruci din cimitir în care sfinții sunt pictați respectând canonul bisericesc și tiparul tradițional), meșterii de stâlpi și cruci de mormânt, de cruci de jurământ, de „crucițe de piept”, de troițe și pistornice, pe lângă știința prelucrării, fasonării, îmbinării și ornamentării monumentelor funerare „trebuiau să îndeplinească și severe condiții în ceea ce privește ținuta morală. Cei ce săvârșiseră anumite nelegiuiri (crime, hoții, înșelăciuni etc.), cei ce juraseră strâmb, cei ce nu rezistau ispitei de a consuma peste măsură băuturi alcoolice etc. erau socotiți nedemni de a fi cruceri. Dacă încălcau totuși interdicțiile, ei își atrăgeau nu numai oprobriul obștii sătești, dar riscau să suporte și consecințele nefaste ale mâniei divine (în special boli grele). Pe de altă parte, era necesar ca toate operațiile prelucrării lemnului pentru cruci (troițe) să se efectueze în condiții de abțință

Mesterul crucer Paul Balaci - Salcia, județul Dolj

Fotografie de Dănuț DUMITRAȘCU

sexuală, de curățenie corporală și vestimentară. Tăierea lemnului din pădure se făcea, de asemenea, în faptul zilei - când împrejurările erau faste. Începerea lucrului era precedată de invocarea puterii binefăcătoare a cerului.” (Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1996)

Crucerii de atunci, nu puțini la număr, sporiseră prin ofrande (însemne funerare) „arborii cosmici” și „stâlpii cerului” „crescuți” în cimitirul satului, pe deal, unde odihna de veci a oamenilor este adăpostită de umbra crucilor pictate ca semne ale trecerii în lumea de dincolo.

Astăzi, la Salcia, din lungul șir de cruceri, nu a mai rămas decât Paul Balaci care să vegheze cu cruci lucrate de el la căpătâiul celor plecați...

Pe el l-am cunoscut în vara anului 2005, l-am ascultat și l-am privit în timp ce întrupa crucea, pentru ca mai apoi să o picteze. Cu atenție, cu concentrare, cu reținere, cu respect...

Vorbește puțin, în răstimpuri, mai ales atunci când a „împlinit” lucrarea cu ultima tușă a pensulei.

Este conștient de menirea sa de ultim crucer dintr-un șir lung, de multe generații, și de aceea are grijă să păstreze ceea ce a învățat că trebuie să respecte - semnificațiile religioase ale însemnelor funerare, aspectele morfologice și ornamentale ale crucilor:

„La noi s-au făcut mereu cruci închipuite, adică au chipuri mai reale. Sunt închipuite ale noastre; se fac și la Balș (n.n. - Pietrișu - Baldovinești, jud. Olt), da' ale lor sunt mai în flori. Ei au mai schimbat; ale lor sunt născocite de ei. Ale noastre sunt ca alea făcute de tata lu' tata. Așa am pomenit și eu la tata și așa rămân. Am zis și eu odată să mă schimb, da' de ce? Eu trebuie să rămân și să lucrez în credința asta a noastră, de la Salcia.

Pe tatăl meu Dumitru Balaci l-a chemat. Lumea își mai aduce aminte de el pentru crucile cu sfinți pe care le făcea.”

Și ca să se dovedească apropierea de stilul tatălui său, crucerul ne ia părtași la „închipuirea” altei cruci, după ce a avut grijă să-i netezească cu rindeaua acoperișul. Desenează cu creionul mai întâi modelul din mintea sa. Gândește proporțiile și orânduiește cu știința pe care a pomenit-o partea religioasă și partea de ornamentație liberă. Își ia cutiile cu vopseluri și le pregătește: culori vii, „aprinse” - roșu, galben, verde, albastru, alb - amestecate cu clei de oase și purcede la lucru. Tușe mici, albe, așezate cu grijă în locul în care se zugrăvesc fața și mâinile sfinților, apoi umplerea desenului inițial cu culorile potrivite. Asumarea subiectului religios capătă amprentă personală, căci meșterul laicizează tratarea sfinților, sacralitatea zugrăvită pe chipurile lor devenind umană, realizată parcă prin tehnica picturii naive.

În cea mai mare parte a Olteniei, crucile sunt diferite: cruci voinicești sau bărbătești și cruci femeiești, diferențele fiind marcate în special de sfinții reproduși pe ele. În Salcia însă există o relativă libertate de tratare picturală în ceea ce privește chipul sfinților pictați pe cruci, așa încât cea mai importantă devenea ipostaza în care era înfățișat sfântul; astfel „pe crucile pentru bărbați apărea întotdeauna imaginea lui Hristos răstignit, iar pe cele femeiești - Hristos nu era răstignit. Imaginea Sfântului Gheorghe călare precumpănea pe troițele tinerilor decedați înainte de căsătorie. Alături de sfinți, se mai pictau îngeri și serafimi. Greu realizabilă era «Cina cea de taină», pentru că impunea nu numai individualizarea sfinților, ci și reprezentarea pe un câmp ornamental redus a unui număr extins de

personaje. În general, imaginea sfinților apărea esențializată, dar nu lipseau complet unele nuanțe, unele detalii concretizate (...)

În ceea ce privește arta ornamentală (...), se remarcă asocierea unor motive ornamentale simbolice de existență străveche (cel al calului și al călărețului danubian - materializat frecvent sub numele de Sfântul Gheorghe călare; cel al soarelui - reprezentat prin cerc, rozetă etc.; cel al arborelui sau pomul vieții, concretizat prin prezența bradului; întâlnim și motive cosmice: luna, stelele (...), reprezentări geometrice (linii drepte, linii frânte, puncte, triunghiuri), motive ornamentale noi, în special fitomorfe (...). (Gheorghe Lordache, *op. cit.*)

Despre ce fel de cruci lucrează astăzi Paul Balaci și ce închipuie pe ele ne povestește chiar el:

„Eu știu să lucrez stâlpi, cruci de mormânt, cruci de jurământ, cruci mari cu brațe și aripi și crucițe de piept. Ca mărime, de la 15 cm până la doi metri, chiar doi metri și jumătate.

Stâlpul însoțește mortul de acasă până la groapă și are un metru și jumătate. Mai sunt crucile de mormânt pe care oamenii le pun la capul mortului fie la înmormântare, fie la trei sau șase săptămâni. Asta este o cruce mai mare, vine așa ca o troiță de doi metri.

Sunt apoi crucile care se pun la marginea drumului, la fântâni, la punți. Punțile sunt niște treceri peste ape sau treceri de pe lumea asta pe lumea de veci sau ceailaltă. Se pun două cruci la noi; la alții se pune una. Noi facem punte mare, de un metru de lată, de doi-trei metri de lungă; ca un pod; la alții se pune o singură blană. La noi puntea acoperă o apă sau un șanț măcar.

Puntea se face că-i trebuie celui mort să treacă dincolo și îi pun și o cruce la fântână, lângă apă, adică. Se face slujbă cu preotul.

Mai fac și pistornice, sunt mici de mărime, se pun pe mâna mortului și când îți iei rămas bun de la mort iei pistornicul, îl pupi și îl lași înapoi pe mână.

Eu pe toate crucile desenez și pictez așa cum am văzut la tata: sus - Iisus Hristos și jos - Adam (sau Iisus Hristos și Sfântul Gheorghe călare). Uneori, pe crucile pentru femei o fac pe Maica Domnului cu copilul. Pun și soarele și luna și adaug crenguța de brad și flori cu puncte albe”.

Salcia este un loc în care oamenii știu să-și rânduiască viața, dar și să-și respecte morții, pregătindu-le, după datină și rânduiala veche, drumul de dincolo, „trecerea punții”, și odihna de veci la umbra crucii.

Chiar dacă moartea este terifiantă și aici, oamenii cred că, în cele din urmă, se va converti într-o altfel de existență, de vreme ce semnele ei, prin prezența numeroaselor cruci, te însoțesc peste tot.

Amintirea celor plecați este la Salcia „amintire veșnică”. Crucile așezate „la răscruciu”, la fântână, la porți sau cele ce se ivesc din copaci, ca și cum ar fi răsărit din trupul lor, par să creeze o comuniune permanentă cu cei plecați. Semnele trecerii sunt aproape de oamenii rămași să trăiască și să aștepte.

Crucile din cimitir și de pe ulițe sunt neamurile noastre. Așa spunea una dintre bătrânele cu care am vorbit într-o zi din vara lui 2005 la Salcia, la poarta unei case, lângă o punte. Când le privesc, când trec pe lângă ele, când merg la fântână, când stau la poartă oamenii înțeleg semnul și sensul crucii ca o prezență a amintirii sau ca o amintire a prezenței celor plecați.

Discuțiile purtate adeseori la poartă, despre viață, despre greutăți și neajunsuri, despre mode și moravuri, despre oameni și omenie sau despre moarte îi au părtași, în tăcere, și pe cei însemnați doar cu numele pe crucile de pe ulițe.

La Salcia, timpul și spațiul par că încep și se termină cu crucile pictate - copaci mai mici sau mai mari cu rădăcinile în pământ și vârful către cer.

Dr. Corina MIHĂESCU

Elemente de multiculturalitate în Moldova de Nord.

Patrimoniul imaterial al județului Iași

Comunitatea românească (II)

(Continuare din numărul trecut)

Povestesc bătrânii că, mai demult, fetele se împrieteneau ca și surorile. Tinerii se cunoșteau la joc, la bal, la clăci, pe stradă, la biserică. La grădina publică se făcea joc la sărbători și duminica (**Dobrovăț**). Fetele mergeau cu prietenele sau cu mamele la horă și la asfințitul soarelui trebuia să fie acasă.

Soacra mare întâmpinând mirii - Dobrovăț, județul Iași

Fotografie de Iuliana BĂNCESCU

La **Cucuteni**, fetele se scoteau la horă la 16 ani. Atunci părinții sau o rudă organiza clăci de scărmanat lână, sau cânepă, de tors buci etc. Pe seară se aduceau plăcinte și vin. Cineva cânta din fluiet, iar un țigan, la cobză sau vioară. Fata nu intra dintr-o dată în hora mare. Mai întâi părinții trebuia să aducă o cofă de vin, iar la celelalte hore putea să participe și ea cu prietenele. Prietenul pe care îl avea de când termina școala o scotea oficial la dans. O mai însoțea mama, care stătea pe margine, la o masă și supraveghea.

Cavalerii comandau muzica și mergeau câte doi, roată, chibzuind cam pe care fată să o ia la dans. Îi făcea compliment, iar dacă refuza, îi dădea o palmă. Se întâmpla însă și să-l lase pe băiat în timpul dansului.

Mai demult, preotul nu îngăduia ca tinerii să trăiască necununați. Ei se cunoșteau de mici, se studiau reciproc, discutau dacă se acceptă sau nu. Când cădeau de acord, mirele, cu o rudă mai în vârstă, mergea la fată. Dacă mama fetei nu era de acord să o mărite

Troiță - Dobrovăț, județul Iași
Fotografie de Iuliana BĂNCESCU

după un anumit băiat, fata putea fi și furată. În acest caz, trimitea răspuns că vine să o ceară de la părinți, dar câteodată putea avea loc și o ceartă, deoarece o furase.

O fată era considerată a fi bună de măritat atunci când știa să facă mâncare, să țesă, să coasă, să poarte o gospodărie. Băiatul trebuia să aibă armata făcută, să știe să facă treburile bărbătești, să aibă casă sau măcar loc de casă.

În satul tradițional era obiceiul ca femeile căsătorite să intre în casele cu fete și să spioneze dacă fata e gospodină, dacă știe să lucreze, spunând mameilor de băieți care fată ar fi mai potrivită pentru

flăcăul lor. Dar și băiatul care cunoștea o fată o urmărea dacă este curată, dacă e gospodină, apoi le spunea părinților lui. Discutau și mergeau să vorbească și cu părinții fetei. Dacă cu toții erau de acord, se căsătoreau. Dacă nu, nu. Părinții nu dădeau voie să se căsătorească dacă unul dintre tineri nu le era pe plac. Cam acestea erau problemele discutate la peșit.

Logodna era, în general, o discuție despre zestre. Fata trebuia să aibă mobilă, covoare, vacă, oi, un sul de pânză țesută (până nu țesea un sul-două de pânză se spunea că nu e bună de măritat). Băiatul trebuia să aibă cal sau doi juncani, plug, oi, loc de casă. Se spune că pe unele fete le mărita zestre.

La logodnă, numită și împăcăciune, vin socrii mari și frații mirelui cu flăcăul. Starostele, care venea și la peșit, de data aceasta ajuta la înțelegerea privitoare la zestre. Mireasa stabilea data nunții.

Zestre - Brădicești, județul Iași

Fotografie de Iuliana BĂNCESCU

La logodnă avea loc schimbul de inele. Se pun inelele într-o farfurie cu grâu. Mirii le caută și le găsesc de trei ori. A treia oară, mireasa îl găsește pe al mirelui, iar mirele, pe al miresei. și face schimbul de inele de față cu tinerii și rudele apropiate. Logodna putea fi oficiată și de preot, dar în lipsa acestuia, ritualul era îndeplinit de vornicul satului. După schimbul de inele, vornicul ieșea în curte. Punea pe un scaun o cofă cu apă, iar pe ea un colac. Rostea conăcăria (acum obiceiul s-a pierdut), apoi trebuia să dea cu piciorul cofei cu apă și să ia colacul. Dar unii dintre flăcăi urmăreau să-i ia ei colacul. Însă vornicul avea „un baston frumos, la care avea batistă” și lua colacul cu acesta sau cu o cârjă. Astfel se vedea agerimea vornicului.

În ajunul **nunții**, mirele cu muzicanții merg la nași, apoi iau mireasa (acasă la socrii mici se rostesc iertăciuni și se face masă, după obicei) și o aduc seara la mire, cu tot cu zestre (**Cucuteni**).

Dacă fata e din alt sat, doi flăcăi, cu bânnete înnodate, taie calea mirelui și negociază cu acesta cât le dă de băut pentru că le-a luat

fata (**Cucuteni**). Când mirele nu are casă și trebuie să trăiască cu părinții sau socrii se spune că dracul aduce în casă un car cu rogoz și spune: „eu mă jur că ori soacra, ori mireasa (mirele) îl mănâncă, dar acum îs curios care din ei va face-o”. Pentru că se spunea că soacra cu nora nu se pot împăca.

Zestrea era aranjată de rudele miresei în căruță. În față stătea o domnișoară de onoare cu icoana, apoi una cu oglinda și mergeau la casa mirelui. (Acest obicei se putea face și duminica dimineată). Soacra mare îi primea la prag cu miere (dulceață), ca să se iubească, și un ou, din care mâncau amândoi, ca să fie uniți pe viață. Apoi îi lua pe amândoi cu o mână, îi ducea în casă, îi închina la icoană și ritualul continua (**Cucuteni**).

La **Dobrovăț**, sâmbătă seara „se citea legea” la primărie, apoi alaiul se întorcea acasă și oamenii stăteau la masă. Mirele își lua mireasa de seara la el, iar duminică dimineată se pune masa la mireasă. Vornicul închina paharele fiecărui nuntaș. Iertăciuni nu se spuneau la toate nunțile.

La **Brădicești**, se cântau cântece de jale la gătitul miresei. Domnișoarele de onoare se numesc cuscre, iar cavalerii, vorniceii. Colacul care se rupe pe capul miresei se taie în două. O jumătate rămâne acasă, cealaltă se taie în patru și se aruncă în cele patru puncte cardinale. Mireasa și o cuscră pun flori și batiste băieților. Un băiat pune o batistă într-un băț, „trage danțul” și apoi merg la cununie.

Iertăciunea se ia după un ritual aparte; când mirii fac schimbul de inele (în dimineata nunții) se pune o farfurie de orez pe masă, o icoană și un prosop. Tinerii înconjoară de trei ori masa, se închină, sărută icoana, își caută inelele în orez, fiecare pe al lui, până când îl găsește și îl pune pe deget. Dacă nu se întâmplă aceasta, se învârt până își află, fiecare, inelul.

Duminica dimineată mirele este bărbierit, iar flăcăii întorc oglinda cu spatele, trebuind ca mirele sau nașul să le dea bacșiș, ca să poată continua bărbieritul.

Pe mireasă o înhobotează domnișoarele mai pricepute și nașa. Fac un hobot din peteală, îl pun pe două bețe și îl joacă. Fetele o apără cu batistele, ca să nu-i pună hobotul, dar mirele sau vornicul de masă le dă bacșiș ca să continue obiceiul.

Dacă nu au făcut logodna, o fac în acest moment, apoi cântă „De trei ori pe după masă” și scot jocul din casă, până în drum. Mireasa se așază în sanie (căruță), iar deasupra capului are un colac tăiat în patru. Face cruce și prima bucată o aruncă spre Răsărit, împărțind la cât mai mulți nuntași care se silesc să prindă fiecare câte o bucată, ca să aibă spor la vândut vitele în iarmaroc și alaiul pleacă spre biserică, unde are loc cununia religioasă.

La masa mare, principalul obicei este închinatul darurilor. Vornicul aduce un castron cu apă și un prosop. Soacrei i se închină o cămașă cusută de mireasă pe borangic, nașei, material de rochie, nașului, cămașă și cravată. Dacă mireasa nu a cusut cămașă pentru soacră, socriilor li se închină la urmă, iar soacrei i se pune, în glumă, un ham de înhămat caii.

Închină vornicul, cu paharele pe tavă, zicând:

„Vă-nchină finii dumneavoastră/Două păhărele/Ca două floricele,/Cu vin bun de la Cotnari,/Să băgați mâna în buzunari,/Să scoateți gologani.” (Cucuteni)

Obiectele închinat se joacă, roată, pe la toți nuntașii și se spun glume. Pe lângă bani, gospodarii juruiau la nuntă și alte lucruri - făină, grâu, cartofi, animale etc. uneori valoarea alimentelor o întrecea pe cea a banilor. Nașul scria ce s-a jurat și în două-trei zile trebuia ca gospodarul respectiv să aducă. Dacă nu se întâmpla aceasta, se duceau să adune darurile promise mirii, cu căruța, de prin sat. Numai că unii juruiau numai ca să se fălească sau spuneau că au dat mai mulți bani decât în realitate, din același motiv, deși nu dădeau.

La **Brădicești**, lumânările de la nuntă se pun să ardă într-o găleată cu făină și cu ele sunt întâmpinați nașii. De asemenea, între nași și fini are loc un schimb de daruri. Nașul îi dă finului o cămașă și niște pijamale bune, iar finei un material de costum. Nașul primește prosoape, pijamale, cămașă, un covor și o găină. Când se cântă marșul la colaci, se închină cadourile, care sunt puse pe naș și jucate, apoi se pun deoparte, până la plecare.

La **Brădicești**, atunci când se termină de închinat găina, cavalerii și domnișoara de onoare trebuie să plătească batistele. Banii îi revin miresei, deoarece ea este cea care le-a lucrat.

La **Băiceni** închină vornicul de masă la nași, cu formula:

„Bună seara, bună seara,/Domnule nun și doamnă nună!/Sara a fost mai demult,/Dar noi nu ne-am priceput/și ne-am luat cu vorba./Ca dascălu' cu popa./Vă-nchină domnul mire,/Domnișoara mireasă,/Socrii cei mari,/Vă-nchină două păhărele,/Ca două floricele,/Cu vin dulce,/De la cruce,/Cu vin de Cotnari,/Să bagi mâna n buzunari,/Să dai un galben din cei mari/La tineri, vornic și lăutari./Poftim, serviți/și nu bănuți!”

Apoi se dădea nunului găina și se striga. Mai pe urmă, jucau și dezbrobodeau mireasa. Îi luau voalul, îl jucau pe două bete și dădeau dar - vin, o găină - sau puneau bani în sânul miresei. Făceau „mireasa a doua”, în glumă (o fată sau femeie tânără) și se dădea vin la toată lumea. După ce închinau darul, socrii numărau banii, iar nașul și mirele luau cuvântul spre a mulțumi nuntașilor pentru dar.

La Dobrovăț nașul este cel care închină darurile. Nu se dă dar în natură, ci numai bani; se spune că pentru temelie casei. După închinatul darului, înainte de a dezbrobodi mireasa, bucătăreasa aduce găina, pe care o împarte nuntașilor, primind bacșiș de la nași.

Câteva jocuri care se joacă la nuntă sunt sârba, ruseasca, ciobănașul în două părți, tihangul, polca, tango, vals, mai nou. Acum muzica este lăutărească, manele, muzică ușoară.

Colacii nu se dau nașilor la nuntă, ci numai după un timp. La botez se spune că finul este copilul nașilor, nu al părinților, până când nu i se dau colacii. Dar și la nuntă acesta este un ritual care trebuie îndeplinit.

Nașii sunt anunțați din timp, iar datoria lor este de a pregăti masa. Finii pun într-o covată trei colaci, trei kilograme de zahăr, trei kilograme de orez, sare și îi închină nașilor. Apoi are loc masa. Mai demult, la închinatul colacilor se mai spunea:

„La fundul covătelii/Este o frânghiuță,/Cu care să legăm o văcuță,/Pe care o dă nașu' la finuță”.

Mireasa se așază pe un scaun la deshototat. Două fete îi țin o oglindă și nașa îi pune batic pe cap. Voalul îi revine unei fete mai apropiate de familie, iar floarea mirelei se pune la urechea miresei (**Brădicești**) sau o lua cineva care se tocmea cu mirele; îi dădea o oaie (**Cucuteni**).

Marți spre miercuri seara, la **Brădicești**, „țineau cropul” - o petrecere a celor care nu au fost la nuntă. La **Cotnari** se petrecea și luni seara, până marți dimineața. Socrul mic strângea oameni la el

acasă și pleca la socrul cel mare, care are și el oameni adunați și începea petrecerea.

În această localitate, pe vremea când nunțile durau trei zile, mireasa se dezbrăca luni, spre ziuă, dar după masă se îmbrăca iar și abia marți dimineața se îmbrăcotea. Voalul și floarea se puneau unei fete din familie, apoi se țineau la icoană.

Mireasa se ducea la casa părintească la ceva vreme după nuntă (o săptămână sau o lună). Cu acest prilej avea loc o mică petrecere, la care participau socrii și nașii, iar tinerii veneau cu daruri.

Trebuie să mai adăugăm că la nunțile din județul Iași se pune o singură pereche de nași. Dacă mireasa nu era fecioară, lucrul acesta se discuta înainte de către miri, ajungându-se la o înțelegere. Nunțile actuale durează o singură zi și conțin secvențe din ritualul tradițional, fără însă a-i urma întreg scenariul.

Și în comunitățile de la Iași **înmormântarea** respectă rânduiala tradițională: mortul este spălat, gătit, așezat în sicriu, privegheat, înmormântat și pomenit, după datină.

La **Cucuteni** se spune că, în direcția unde cântă cucuveaua, va muri cineva. De asemenea, oamenii cred că dacă visezi că-ți cade un dinte înseamnă că moare cineva; iar cu cât durerea e mai mare, înseamnă că e cineva mai apropiat.

Niște bătrâni mai curați spală mortul, îl anunță pe paracliser să tragă clopotul și aduc sfeșnicul care se pune în partea de răsărit, la capul mortului. Pe piept i se pune cruce și toiag de ceară, care se aprinde câte puțin în cele trei zile, cât stă mortul în casă. În trecut, morții se spălau în covată. În sicriu se pune rogoz (paie), pânză de sac și apoi pânză albă.

Lumea vine la priveghi, sărută crucea sau icoana de pe pieptul mortului, iar dacă sunt rude mai apropiate, mâna ori obrazul celui decedat. Sunt serviți cu prăjituri. Mai demult se făceau, la priveghi, felurite glume și jocuri, menite să-i distragă de la durere pe cei din familie. Seara, mortului i se citesc stâlpii, „o carte care-s tăte niște dezlegări”. (Maria Toma - **Brădicești**)

În ziua înmormântării vin oamenii în curtea mortului. I se face un colac, o colivă, trei colaci în formă de S, trei în formă de V, șase

colaci care se numesc rug, în total 12 colaci. La **Dobrovăț** se fac colaci în formă de IS HS, revenind unul celui ce duce pomenile, unul familiei, iar restul se împart la copii.

Mai demult, mortul se ducea cu carul cu boi ornat cu covoare, crengi de brad, flori. Numai cei spânzurați sau străini se duceau cu căruța. Se citeau pe drum 12 sau 24 de evanghelii. La fiecare oprire, rudele puneau pod din pânză sau cămașă, bărbătească sau femeiască, în funcție de sexul mortului. Mai demult puneau covoare, macaturi, cuverturi, dar acum nu mai lucrează astfel de obiecte și de aceea ele lipsesc și de la înmormântări. La **Dobrovăț** îi făceau dricului cortină de brad și așterneau un covor. Podurile (lăicere, pături, prosoape) le puneau într-o lădiță, scriind de acasă cui trebuie date. La opririle de pe drum, se dau bani și se împart pachete cu haine și pături. Caracteristic întregii zone studiate este faptul că, atunci când se scoate mortul în curte, se dă de pomană un pat îmbrăcat cu de toate - cuvertură, perne, lenjerie. La poartă se dă și o plapumă.

Celor care duc mortul li se împart colac, prosop, lumânare și banii pe care cei ce vin la priveghi îi pun pe pieptul mortului. Se pun prosoape țesute, colac și bani la cruce, prapuri și tuturor celor care ajută ca mortul să fie dus la biserică, apoi la groapă. Când se scoate din casă, preotul binecuvântează lucrurile care se vor da de pomană peste racla mortului. Cele mai multe lucruri, însă, se dau la 40 de zile. Când se scoate mortul din casă, se dau farfurii cu ciorbă, din care să iasă abur, sarmale, o cană cu apă (vin). (**Cucuteni**)

Atunci când moare omul, se pune deasupra ușii un batic negru. După ce este scos mortul din casă, cineva se grăbește să ia doliul de deasupra ușii și să închidă ușa cât mai repede, „ca să nu se-ntoarcă moartea repede la casa respectivă”. Din același motiv, groapa nu trebuie să fie mai largă decât sicriul.

La biserică se face rugăciune și preotul ține o predică mai lungă celor mai credincioși. La cei mai „de rang” vorbesc și personalități.

Peste groapă se dau două găini (mai demult se dădeau doi porumbei). Preotului i se dă la groapă un covor sau un lucru mai de preț. La poarta cimitirului se dau vin, cozonac, colac și gustări. Preotul, rudele apropiate și „străinașii” sunt invitați la masă, unde se servesc aperitiv, ciorbă, piure (pilaf) cu friptură, sarmale, țuică, vin.

Dacă cel decedat a fost cununat și nu i s-au dat colacii, se îmbracă o creangă de copac cu porumbei din aluat, fructe, dulciuri și un colac, lucruri care se dau de pomană nașului sau unei rude apropiate. Dacă mortul e nenunțat, i se pune floare în piept, dar cu capul în jos.

Mai demult existau bocitoare. Acum bocesc rudele apropiate, dar mai puțin, pentru că se crede că „omul, dacă a murit, abia a scăpat de canon, abia a intrat în viața cea liniștită”.

Trei seri la rând se tămâiază mormântul și se stropește cu aghiazmă. La **Brădicești**, mormântul se afumă înainte de a răsări soarele și se dau colaci de pomană primului om întâlnit în cale.

În locul unde a murit omul, seara, la vremea când trăgeau pentru el clopotele, se pune o farfurie cu apă și una cu toiagul - dacă omul murea fără lumânare, se măsoara perimetrul ușii și după această dimensiune se făcea un toiag din ceară pe care familia îl dădea să fie ars la biserică. La **Cotnari**, toiagul se arde pe prag, „pentru că se spune că sufletul se întoarce și să aibă lumină și să bea apă din locul respectiv”.

Pomeniri se fac la trei, nouă, 40 de zile, trei, șase, nouă luni, un an și la „zile mari”. La **Dobrovăț**, slujbele după mort încep la o săptămână: prescornița face șapte prescuri, care se duc la biserică, în șapte duminici. Ultima se poate duce în duminica a șasea, când se face și pomana de 40 de zile. Oamenii cred că la 40 de zile mortul e chemat la judecată, iar „dacă iese bine cu acele parastase de până atunci, îl mai iartă de păcate”. Se împarte „în numele Domnului și iertarea păcatelor” mortului, la care formulă se răspunde „bogdaproste”.

La **Dobrovăț**, la nouă zile, unii oameni fac aghiazmă în casă. La 40 de zile se ridică panaghia. Familia sărută o iconiță pe care sunt puse particulele care se scot cu acest prilej, luând fiecare câte una. După un an, parastasele se fac din an în an, până la șapte ani. La șapte ani se fac „dezgropăminte”. Mai demult se dezgropa mortul, dar, în ultimii ani, oamenii pun o pânză albă peste mormânt, cu lumânări în cele patru colțuri ale acestuia și fac pomeni și rugăciuni. La parastas se face colivă din grâu sau „din dulciuri”, se dau colac, vin și mâncare. La **Cotnari** se duc la biserică, vreme de șase săptămâni, câte trei colaci și o sticlă de vin, în fiecare duminică. La „panacidă”, la 40 de zile, se cheamă 40 de oameni acasă. Se mai fac

parastase la trei, șase, nouă luni, iar la un an se face praznic cu tot satul. Pomenirile se fac cu câteva zile înainte de a se împlini sorocul, „pentru că sufletul de atâtea ori se duce și se închină la Mântuitorul și să aibă pomenirea aceea în casă, acolo”. (Elena Enăchescu, **Cotnari**)

Sinucigași sunt îngropați separat, fără slujbă și fără a fi pomeniți. Preotul merge doar în urma carului mortuar, stropind locul cu aghiazmă. La mormânt se face o rugăciune de pomenire a celor din neamul lui, fără a fi pomenit și numele lui. După șapte ani, osemintele îi sunt aduse în cimitir, tot fără a fi pomenit, pentru că oamenii spun că „se pune în rând cu dreptii”. Se spune despre copiii care au murit nebotezați că vin și plâng la geam, cerând botezul.

La **Dobrovăț**, de vreo 13-14 ani, se face pomenirea generală a morților la Izvorul Tămăduirii. De Înălțarea Domnului se face parastas de obște la criptă, iar cei care vor fac și la morminte. A doua zi după Sfântul Pantelimon (hramul bisericii) mulți dintre săteni fac parastase la morminte. Mai demult, ultima zi a Postului Mare în care se pomeneau morții era Joia Mare. De vreo trei ani, aceasta s-a schimbat în Sâmbăta lui Lazăr, ca urmare a unei hotărâri a Sfântului Sinod. (Va continua)

Dr. Iuliana BĂNCESCU

Datini și tradiții

Calendar popular 2009

1 Mărțișor - 1 Prier

Mărțișor (Martie)

- 1 Mărțișorul
- 1 Lăsatul Secului (de brânză) pentru Postul Mare - în calendarul creștin-ortodox 2009
- 2 Începutul Postului Mare - în calendarul creștin-ortodox 2009
- 7 Sâmbăta Sf. Toader - în calendarul creștin-ortodox 2009
- 9 Mucenicii/Măcinicii/Sfințișorii/Moșii de Mărțișor
- 17 Alexiile/Ziua șarpelui/Ziua Peștelui
- 25 Buna-Vestire/Blagoveștenia/Ziua Cucului
- 26 Gavriil Blagoveșnicul/Soborul Blagoveștenilor

*Agenda**

AGENDA

Alba

5 martie — Alba Iulia

„Mama - frumosul etern”, spectacol folcloric și expoziție de artă plastică dedicate *Zilei Femeii*.

Arges

13 martie — Curtea de Argeș - Muzeul Municipal

Salonul ce primăvară al artiștilor plastici din județ.

14 martie — Pitești

Întâlnirea anuală a membrilor Asociației Folcoriștilor Argeșeni „Constantin Rădulescu Codin”.

27 martie — Pitești

Expoziția retrospectivă de artă populară „Dan Gherasimescu - 60 de ani”.

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș anunță organizarea sub egida Consiliului Județean:

- Expoziția-concurs națională de icoane *Rugămu-ne țiel!*, ediția a XI-a, în perioada 10 aprilie-31 mai. Pot participa la concurs creatori

*N.R. Informațiile de la această rubrică sunt furnizate de centrele județene pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale. Pentru confirmări, vă rugăm consultați organizatorii.

profesioniști și amatori, iar lucrările - icoane pe lemn și pe sticlă - trebuie să fie realizate în manieră tradițională, ortodoxă.

- Sesiunea anuală de comunicări științifice și culegeri de folclor cu tema *Obiceiuri tradiționale de ieri și de azi - sâmbătă, 9 mai, la Pitești.*

- Festivalul-concurs al filmului cu tematică religioasă *Lumină din Lumină*, la Muzeul Municipal Curtea de Argeș, în perioada 15-16 mai 2009.

Informații suplimentare, în vederea participării la acestor manifestări se pot obține la tel./fax 0248-219080.

Bacău

5 martie — Oituz

„De ziua ta” - spectacol artistic și expoziție dedicate *Zilei Femeii*.

27 martie-15 aprilie — Bacău - Centrul de Cultură „George Apostu”

Salonul Național al Artei Plastice Naive - ediția a XVIII-a.

Bihor

8 martie — Oradea

Salonul de primăvară al artelor plastice.

21-22 martie — Bratca

„Morala satului” - festivalul județean al teatrului nescris.

29 martie — Popești

Concursul județean „Variatăți bihorene”. Participă formații artistice din localitățile: Budoii, Derna, Tăuteu, Marghita, Suplacu de Barcău, Sacalasa, Spinuș, Abram, Popești.

29 martie — Popești

Expoziție de artă populară și de artă plastică. Participă creatori din localitățile: Budoii, Derna, Tăuteu, Marghita, Suplacu de Barcău, Sacalasa, Spinuș, Abram, Popești.

Bistrița-Năsăud

Botoșani

27 februarie-1 martie — Dorohoi

„Mărțișor dorohoiian” - festival de muzică ușoară.

? Apare nr.1-2/2009 al revistei CJCPCT „țara de Sus”.

Brașov**15 martie — Brașov****Manifestări tradiționale maghiare organizate în scopul conservării și promovării.****21-22 martie — Brașov****Festivalul-concurs de muzică populară pentru tineri interpreți „Flori în țara Bârsei”. Festivalul își propune să descopere și să lanseze tinere talente interpretative (concuranți între 16-25 de ani). Înscrierile se fac la Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, str. Apulum nr. 3, Brașov, până pe data de 11 martie a.c. Informații suplimentare se pot obține la tel. 0268/413486 sau 0729/093694.****28 martie — Ormeniș****Festivalul dansului maghiar - ediția a V-a.****Brăila****8 martie — Jirlău****Spectacol folcloric interactiv cu participarea unor personalități ale muzicii populare, artiști brăileni și interpreți ai comunității.****13 martie — Brăila - Galeria din Pod****Vernisajul Expoziției naționale de caricatură.****Buzău****Caras-Severin****1 martie — Reșița****Spectacolul „Mărțișoarele Semenicului”.****7 martie — Caransebeș****Spectacolul „Un cadou de ziua ta”, dedicat femeilor, de 8 Martie.****14 martie — Petric****„Serbările Crainei” - simpozion cu tema „Personalități culturale din Craina”, ediția a IX-a, urmat de un spectacol muzical-coregrafic.****● În perioada 19-22 martie a.c., Ansamblul „Semicul” al CJCPCT participă la Târgul de Turism București.****Cluj****Constanța****25 februarie-4 martie — Constanța - Galeria „Amfora”****Expoziție de mărțișoare realizate în colaborare cu școlile partenere. 4 martie — Constanța - Grădinița nr. 47 „Lumea Poveștilor”****Atelier de tradiții și obiceiuri: „Legendele Babei Dochia” - povestirea legendelor și punerea uneia dintre acestea în scenă împreună cu copiii.****5 martie — Ovidiu - Centrul Cultural****„Povestea mărțișorului” - punere în scenă realizată în colaborare cu Grădinița nr. 1. Manifestarea face parte din ciclul „Obiceiurile de primăvară”.****5-18 martie — Constanța - Galeria „Amfora”****Expoziția de goblen „Armonii 2” - expoziție colectivă a Asociației Artiștilor Plastici „Amfora”****19 martie-1 aprilie — Constanța - Galeria „Amfora”****Expoziție de artă plastică - pictură - a artistei Iuliana Rusu, membră a Asociației Artiștilor Plastici Amatori „Amfora”.****26 martie — Lipnița - Căminul Cultural****Zilele culturii tradiționale - consfătuire metodică cu directorii și animatorii culturali din zona V. Tema consfătuirii: „Dialogul omului cu pământul”. În program figurează și dezbaterile „Modalități de organizare și desfășurare a unei activități”, având ca exemplificare: „Focurile de purificare”, „Cucii” și „Bătutul pământului cu maiu”.****● În perioada 9-12 martie a.c., în localitățile Oituz, Corbu, Săcele, Palazu Mic, Gura Dobrogei, Târgușor și Cheia (zona II a județului) începe proiectul de cercetare „Alimentația tradițională în satele din Dobrogea de Sud”.****● Apare nr. 52 al periodicului constănțean de cultură „Datina”, cu tema „Apa și focul în tradiția populară românească”.****Covasna****● În luna martie, Centrul de Cultură al Județului Covasna lansează, la Miercurea-Ciuc, volumele:****- Meșteri populari din județul Covasna;****- albumul *La drum cu planșeta prin Trei Scaune*. Lansările sunt amânate din luna februarie.****Dâmbovița****31 martie — Valea Lungă**

„Nicolae Scurtescu - primul culegător de folclor din zona Dâmbovița”, manifestare comemorativă (130 de ani de la moartea acestuia), care are loc în localitatea de origine a celui ce a publicat, sub pseudonimul Niță Vintilă Stroe, în revistele de specialitate ale vremii un bogat material folcloric cules din Valea Lungă. Manifestarea se desfășoară în colaborare cu Primăria comunei, căminul cultural și școlile din localitate.

● **Se continuă deplasările de teren săptămânale - în localitățile: Văleni-Dâmbovița, Tătărani, Cornățelu - în vederea culegerilor de teren necesare întocmirii *Dicționarului etnografic al județului Dâmbovița*.**

● **În săptămâna 16-20 martie se derulează programul „Satul - univers de sine stătător”, în parteneriat cu cinci școli din Municipiul Târgoviște. Programul se adresează elevilor din mediul urban și are ca scop cunoașterea de către aceștia a satului de altădată ca entitate socială, economică și culturală. Activitățile au loc în cabinetul multimedia „Constantin Manolescu” al CJCPCT.**

Dolj

1 martie — Pielești

Obiceiul popular „Strigarea peste sat”, practicat de Lăsata Secului.

7 martie — Desa

„Caii lui Sântoader”/„Încuratul cailor” - manifestare tradițională (întrecere hipică).

16 martie — Craiova - Palatul Copiilor

„Promisiuni cromatice” - expoziție de pictură.

● În perioada 16-22 martie are loc cercetarea „Tradiția și creația populară în satul românesc contemporan - zona etnografică Dolj”, în comuna Murgăși și satele aparținătoare.

Galati

1 martie — Galați

Spectacolul „Mărțișoare muzicale”.

● Luni, 2 martie, apare nr. 85 al revistei „Dunărea de Jos”.

5 martie — Galați

Festivitatea de acordare a *Premiilor Centrului Cultural „Dunărea de Jos”*.

5-7 martie — Galați

Suită de manifestări sub genericul *Matrițe și scriitori la „Dunărea de Jos”*. Cu acest prilej se prezintă filmul *Trenul regal* și o serie de poeme Video Art.

8 martie - Galați

Spectacole folclorice dedicate Zilei Femeii.

8 martie — Galați

„Allegria - 6 ani” - concert coral aniversar.

13 și 27 martie — Galați

„Clepsidra” - concerte filantropice susținute de formațiile și ansamblurile Centrului Cultural „Dunărea de Jos”.

20 martie — Galați

Vernisajul unei expoziții de artă foto.

21 martie — Galați

Manifestări dedicate *Zilei Internaționale a Poeziei*.

26 martie — Galați

Salonul de primăvară al artelor vizuale - vernisaj.

● Centrul Cultural „Dunărea de Jos” a reeditat, la editura proprie, volumul *Omagiu lui Mihai Eminescu - la 20 de ani de la moarte (1909)*, apărut la inițiativa și eforturilor celui care a fost istoricul Paul Păltănea, „cercetător de excepție al vieții social-spirituale gălățene”, memoriei căruia i-a fost dedicat.

Giurgiu

2 martie — Giurgiu

„Mărțișoare muzicale”- spectacol muzical.

5 martie — Giurgiu

Faza finală a Festivalului „șezătoarea”. Cu acest prilej are loc întâlnirea cu referenții din așezămintele culturale din județ. Se dezbate diverse probleme, inclusiv acelea legate de festivalul amintit.

7 martie — Giurgiu

„De ziua ta” - spectacol muzical-coregrafic, expoziție de felicitări. Manifestări organizate de elevii și profesorii școlii Populare de Arte.

7 martie — Valea Dragului, Vărăști, Oinacu, Putineiu, Bila

Cercetarea obiceiului „Încuratul cailor”, care are loc de ziua Sfântului Toader.

Gorj

8 martie — Stoina

Festivalul folcloric zonal „Mărțișoare folclorice”.

9 martie — Bărbătești

„Mucenicii - Luatul fetelor” - obicei popular performat în cadrul ciclului de manifestări „Gorjul Tradițional”.

16-17 martie — Târgu Jiu, Hobița și Paris

„In memoriam Constantin Brâncuși”.

Harghita

Hunedoara

În această lună specialiștii CJCPCT realizează cercetări ale obiceiurilor de primăvară în localitățile: Rădulești (*Strigarea peste sat*), Boșorod (*Popelnicul*) și Lelese (*Sân' Toader*).

Ialomița

... martie — Fierbinți

„Arta populară și tradiții folclorice în Fierbinți” - manifestare etnofolclorică interactivă.

Iași

Mureș

7 martie — Luduș

Expoziția de pictură și grafică „Doar tu...”.

14 martie — Târgu Mureș

Concursul de creație literară „Numai poetul...” - ediția I.

20 martie — Reghin

Spectacolul de muzică clasică „Recitalul primăverii”.

27-28 martie — Reghin

Festivalul Național de Creație și Interpretare a Muzicii Folk și a Poeziei de Dragoste „Prima iubire” - ediția a III-a.

29 martie — Deda

„Mlădițe” - festival județean de folclor pentru copii și tineret - ediția a II-a.

Neamț

1 martie — Piatra Neamț

Festivalul-concurs județean de muzică populară pentru copii și tineret „Florile Ceahlăului” (desfășurarea concursului; microrecital al Orchestrei Ansamblului „Floricea de la Munte” - conducerea muzicală: Grigore Niță, lansarea CD-ului solistei de muzică populară Georgiana Axinte, festivitatea de premiere).

5 martie — Piatra Neamț

„De ziua ta” - spectacol dedicat *Zilei Internaționale a Femeii*.

● În perioada 15-31 martie a.c., se realizează inventarierea patrimoniului cultural material și imaterial existent în județul Neamț și cercetarea potențialului cultural a comunelor din județul Neamț.

Olt

3 martie — Văleni

5 martie — Pârscoveni

12 martie — Sârbii Măgurii

Întâlniri de lucru cu directorii și referenții de specialitate din așezămintele culturale.

7 martie — Osica de Jos

„Încuratul cailor de Sân' Toader” - obicei practicat în această perioadă în zonă. Au loc manifestări folclorice, sportive (pe două categorii de vârstă: concurenți până la 15 ani și concurenți peste 15 ani) și un concurs de frumusețe.

● În perioada 1-31 martie a.c., are loc cercetarea care vizează conservarea și promovarea meșteșugului confecționării crucilor pe lemn pictat, practicat în satul Pietriș, comuna Baldovinești (expoziție, filmări și prezentare de proiecții).

● „Obiceiuri de primăvară în satele din județul Olt” este tema cercetării, conservării și promovării ce se realizează, în perioada 1-31 martie, de către specialiștii CJCPCT Olt.

● Marți, 31 martie, se lansează un prim volum al albumului etno-foto-documentar *Sărbători tradiționale din județul Olt*, ediție bilingvă.

Prahova**Satu Mare****Sălaj**

27-28 martie — Zalău

Zilele revistei Caiete Silvane.

29 martie — Vârsolt

Festivalul național de poezie „Kanyadi Sandor” - etapa județeană.

● Apariția numărului 50 (serie nouă) al revistei de cultură „Caiete Silvane”, editată de instituția noastră.

Sibiu**8 martie — Mediaș**

Spectacol folcloric dedicat zilei de 8 Martie, cu participarea Ansamblului Folcloric Profesionist „Cindrelul-Junii Sibiului” al CJCPCT Sibiu.

26-29 martie — Sibiu - Cercul Militar

Festivalul-Concurs Național al Tinerilor Interpreți de Muzică Populară a9 „Vara9, vara9, prima9vara9”. Festivalul-concurs se adresează solis9tilor vocali și instrumentis9tilor de muzică populară din țara9 și din diaspora, reprezentanți autentici ai zonelor etnofolclorice pe care le reprezintă9. Manifestarea își propune valorificarea tezaurului folcloric din România și afirmarea și promovarea valorilor autentice.

Suceava**1 martie — Botoșana**

Balul gospodarilor din Botoșana, organizat anual de Lăsața Secului.

1 martie — Calafindești

Festival-concurs județean de interpretare a folclorului muzical-coregrafic „Comori de suflet românesc” - ediția a VII-a - zona Siret. Organizatori: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava și Primăria comunei Calafindești.

6 martie — Rădăuți

„Miss și Mister primăvara” - spectacol-concurs.

10-12 martie — Ciocănești

Festivalul național al ouălor încondeiate - ediția a V-a. Organizatori: Primăria Comunei Ciocănești, Consiliul Local, Casa de Cultură „Florin Gheuca” Ciocănești, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava.

9 martie — Pojorâta

„Serbarile za9pezii” - manifesta9ri cultural-sportive.

15 martie — Vadu Moldovei

„Sufete ra9va9s9ite” - activitate cu copiii care au părint9ii plecați în străina9tate. Organizatori: Primăriile Vadu Moldovei, Nigotes9ti și Dumbra9vit9a.

15 martie — Todires9ti

„Todires9ti - 570 de ani de la atestare (15 martie 1439)” - manifesta9ri cultural-s9tiint9ifice și artistice. Organizatori: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava, Primăria comunei Todires9ti, Școala generală9 Todires9ti.

15 martie — Dornes9ti

Festival-concurs județean de interpretare a folclorului muzical-coregrafic „Comori de suflet românesc” - ediția a VII-a - zona Ra9da9ut9i. Organizatori: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava și Primăria comunei Dornes9ti.

18 martie — Vatra Moldovitei, Paltinu

„Oul închistrit” - concurs zonal, de încondeiere a ouălor - ediția a III-a. Organizatori: Primăria și Ca9minul Cultural Vatra Moldovitei.

26 martie — Suceava

„65 de ani de la moartea poetului George Toderaș (1916-1944)” - manifesta9ri organizate de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava în colaborare cu Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbierea”.

Teleorman

1-8 martie — Alexandria

„Ma9rt9is9or de suflet” - expoziție de artă plastică și ma9rt9is9oare tradiționale, organizată la sediul CJCPCT Teleorman.

? Pe parcursul lunii martie se desfășoară programul „Tradiția și tendința în sistemul de valori rurale” - realizarea unor documentare în localitățile Islaz, Talpa și Trigașeni.

Timiș

Vaslui

Vâlcea

5 martie — Râmnicu Vâlcea - Galeria de Arte „Constantin Iliescu” Vernisajul expoziției de artă plastică „Culoare și candoare”, dedicată Zilei de 8 Martie.

7 martie — Runcu

Concert folcloric dedicat *Zilei Femeii*, susținut de Orchestra „Rapsodia vâlceana” și Grupul „Rapsozii Oltului”.

14 martie — Mihăești

„Ziua Tradiției - Oameni de ieri și de azi” - manifestați etnografice și de evocare a unor meseri populare.

25-29 martie - Râmnicu Vâlcea - Biblioteca Județeană "Antim Ivireanul"

Salonul Național al Cărtii de Etnologie - editarea a X-a.

Ecouri

Evenimente muzicale la Filarmonica „Oltenia” din Craiova

În prag de Sfintele Sărbători de Crăciun și Anul Nou 2009, municipiul Craiova a fost gazda unei manifestări muzicale cu triple semnificații: 104 ani de la primul concert al Societății Filarmonice, împlinirea vârstei de 85 de ani de către dirijorul Teodor Costin și prezentarea în primă audiție a lucrării „Rapsodia Oltenescă”, creație a compozitorului Constantin Arvinte.

Spicuri din programul de sală dau autenticitate acestor consemnări despre evenimentele muzicale care au avut loc pe scena Filarmonicii amintite, în seara zilei de 16 decembrie 2008.

Societatea Filarmonică din Craiova a luat ființă la data de 19 iunie 1904, iar primul concert public, în formulă de soliști, cor și orchestră a avut loc la 17 decembrie a aceluiași an.

A urmat o perioadă de căutări și acumulări artistice în care instituția nou-înființată, în anul 1910 a fuzionat cu Societatea „Hora” sub numele de „Armonia”. A beneficiat de colaborarea creatorului școlii românești de compoziție, genialul George Enescu și a altor muzicieni de excepție, precum Alfonso Castaldi, D. G. Kiriac, I. Vidu, I. șt. Paulian, Marcel Breazu, a fraților Bobescu ș.a.

Evolutiv, actuala Filarmonică „Oltenia” a trecut prin diverse formule și metamorfoze profesionale, determinate de forțele și formațiile muzicale existente în localitate, evenimente pe care le-a parcurs de-a lungul anilor, marcând tot atâtea trepte în definitivarea profilului propriu unei formații simfonice de concerte.

și, astfel, după o serie de evenimente muzicale, după experiențe și acumulări, la data de 17 aprilie 1947, prin promulgarea de către Regele Mihai a Legii nr. 131, a luat ființă Orchestra Simfonică „Oltenia”, cu sediul în municipiul Craiova.

Pe parcursul celor 104 ani de activitate artistică, în mod special în perioada ultimilor 60 de ani de când funcționează sub actuala titulatură, Filarmonica „Oltenia” a acordat o importanță deosebită promovării muzicii autohtone, pe afișe figurând pe lângă compoziții aparținând unor tineri, lucrări de George Enescu, Alfred Alessandrescu, Theodor Rogalski, Constantin Silvestri, Ion Dumitrescu ș.a.

Cel de-al doilea eveniment al serii l-a constituit împlinirea vârstei de 85 de ani de către Teodor Costin, o personalitate complexă, în același timp, cel mai longeviv animator și conducător de orchestră al scenei muzicale craiovene.

Semnificative mi se par consemnările renumitului critic muzical Viorel Cosma, în lucrarea „Interpreți din România”, vol. I, Editura Galaxia, București, 1996, din care citez: „Dirijor de travaliu, profesional riguros, Teodor Costin a reușit să închege la Craiova o orchestră simfonică și un teatru liric de nivel național. Fără a cunoaște granițe între repertoriul liric și cel simfonic, a realizat spectacole și concerte de ținută artistică superioară, stimulând viața artistică a unui oraș ce își pierde tradiția muzicală remarcabilă, din secolul trecut. Printr-o muncă susținută, fără a avea complexe în fața unor formații tinere, fără experiență (a pus bazele unei orchestre de cameră - 1961, a unei secții de operetă - 1972, transformată apoi în Teatrul Liric), fiind timp de patru decenii, animatorul unui centru muzical de nivel național (a creat Festivalul «Craiova Muzicală»).

Dirijor sobru, precis în gestică, echilibrat în redarea partiturilor, Teodor Costin s-a impus ca un muzician riguros în promovarea marelui repertoriu clasic și romantic universal, dar și ca un susținător pasionat al creației autohtone.”

Cel de-al treilea eveniment l-a reprezentat premiera muzicală a „Rapsodiei Oltenești”, lucrare realizată de Constantin Arvinte, prezent în sală și căruia, Primăria Municipiului Craiova i-a acordat o *Diplomă de excelență* pentru contribuția sa în domeniul valorificării folclorului în general și a celui din vatra folclorică a Olteniei în special.

Concepută și încheiată la începutul anului 2008, pentru Orchestra Națională de Folclor, pendinte de Fundația „Valențe Umane” din București, fără a fi prezentată în spectacole, „Rapsodia Oltenească”, amplificată și orchestrată pentru formație mare simfonică, a fost finalizată în luna octombrie 2008 la sugestia și comanda conducerii Filarmonicii „Oltenia”.

O scurtă istorie a realizării acestei lucrări mi-a fost povestită de însuși compozitorul și din care consemnez câteva date importante:

„Această lucrare este fructul peregrinărilor mele folclorice pe meleagurile Olteniei, prin anii 1957-1967. Am selectat, armonizat și orchestrat câteva melodii de joc, specifice Doljului, printre care *Brăulețul Oltenesc*, *Balada lui Iancu Jianu*, *Turceasca*, *Dianca* și *Țepușul* (jocuri de ritmuri aksak), melodia *Cântă pasările-n luncă*», «*Rustemul*» de la Goicea Mare a lui Marin Chisăr și am încheiat cu melodia «*Crăițele*». Atât pe parcursul lucrării, cât și în final, instrumentele de suflat intonează fragmente și motive din melodia cu caracter ritmic «*M-a făcut mama oltean*»”.

Cunoscându-l personal pe compozitor, de aproximativ de 45 de ani (în perioada 1963-1967), tânăr absolvent, am lucrat în preajma maestrului, dânsul ca director artistic al Ansamblului „Ciocârlia”, iar subsemnatul, ca secretar muzical. Conlucrarea și colaborarea au continuat în contextul unor jurii de specialitate, culegeri de folclor în zonele Moldova, Dobrogea, Muntenia și Bihor, având frumoasa ocazie să-l cunosc atât ca om, dar în mod special ca folclorist, dirijor și compozitor.

Sunt convins că întreaga sa activitate de compozitor a stat sub semnul experienței și a creațiilor înaintașilor, la loc de frunte între aceștia situându-se creatorul școlii componistice românești, genialul George Enescu, teoretician deopotrivă, din al cărui crez amintesc ce spunea, în anul 1934, unui redactor al revistei „Cuvântul liber”, crez care sunt sigur că l-a călăuzit și pe maestrul Constantin Arvinte: „Satul a rămas de-a lungul tuturor timpurilor și vitregiilor, sursa inepuizabilă a creației, pură și originală”.

„Ar mai fi de spus (continua povestea Constantin Arvinte) că în cariera mea de compozitor, atât la ansamblurile «Ciocârlia», «Rapsodia Română», «Perișița» din București, cât și la formațiile de gen din Craiova, Baia Mare și Suceava, am scris numeroase partituri

muzicale pentru formații de jocuri sau pentru cor, soliști vocali și instrumentiști”.

Folosind procedee proprii genului rapsodic, compozitorul a uzitat de formule specifice tratării simfonice, asigurând lucrări originale și de valoare emoțională.

Temele autentice, culese și folosite în „Rapsodia Oltenească” de compozitor, au fost tratate „cu multă băgare de seamă ca nu cumva să le scoată parfumul particular...”, cum sugera George Enescu, în care melodiile, în ritmuri, mișcări, armonizări și orchestrări măiestrite se auzeau fragmentar sau complet la instrumente solistice sau în tutti, în culori sonore echilibrate sau penetrante, dând lucrării imagini proprii folclorului meleagurilor olteneste.

Întregul aparat sonor al orchestrei simfonice a fost folosit cu talent, imaginație și echilibru în așa fel încât melodiile din care s-a inspirat compozitorul să poată fi recunoscute de auditori, să emoționeze și să-i încânte prin conținutul și fiorul lor original.

Programul concertului sub semnul căruia a apărut acest comentariu, pe lângă cele trei evenimente de excepție, a cuprins lucrări de referință ale creației universale precum „Simfonia a V-a în Mi minor”, Op. 64 de P. I. Ceaikovski, Uvertura operei „Vecerniile siciliene” de G. Verdi și piese adecvate momentului sărbătoresc ca: „Ave Maria” de Ch. Gounod, „Cantique de Noel” de A. Adam, aria Lorettei din opera „Gianni Schicchi” de G. Puccini și valsul Julietei din opera „Romeo și Julieta” de Ch. Gounod.

Piese vocale-simfonice au beneficiat de o redare de înaltă ținută interpretativă a sopranei Irina Lordăchescu din București, în lucrările simfonice și cele solistice Filarmonica „Oltenia” din Craiova demonstrând o întreagă gamă de calități proprii genului: omogenitate și sensibilitate, prin asimilarea și înțelegerea în profunzime a lucrărilor prezentate.

În același timp, dirijorul aniversat a condus întregul aparat interpretativ cu talent și măiestrie artistică, realizând o seară specială, de neuitat pentru un public avizat și dornic de evenimente culturale inedite.

(Textul este extras din volumul în curs de apariție la Editura Ager Press *Repere folclorice și nu numai...*)

Ștefan CĂRĂPĂNCEANU

Sergiu Pârvu - iconar al secolului XXI

De-a lungul anilor, și mai cu seamă în ultimul secol, meșteșugurile tradiționale au fost supuse unei serii de schimbări, iar numărul meșteșugarilor a scăzut în mod alarmant. Despre unele meșteșuguri se poate vorbi doar la trecut, altele sunt în stare latentă, iar câteva... în activitate. Pentru a se recupera ce mai putem recupera (mod de gândire, tehnici de lucru, mod de trai al generațiilor anterioare) e nevoie de o strategie bine gândită. Îmboldul dat, în 1973, de către dr. doc. Mihai Pop, rămâne la fel de actual și în zilele noastre: „Iar așezate în rândul disciplinelor școlii populare de artă, a artei amatoare, meșteșugurile populare pun nu problema învățării, ci problema însușirii, a continuării unei tradiții cu principii și tehnici de lucru proprii, cu o viziune artistică și o funcționalitate proprie.”

Interesul pentru păstrarea lor se explică prin situarea meșteșugurilor în contextul vieții moderne, a exigențelor artistice contemporane.

Pictura populară constituie unul dintre cele mai importante capitole din vechea artă românească. Tradiția bizantină, datorată circulației pictorilor - zugravi de biserici pe cele două versante ale Carpaților și utilizării izvoadelor și manualelor de pictură a dăinuit până la jumătatea secolului al XIX-lea. Mai apoi pictorii cu studii academice făcute la școlile din Apus au adus un suflu nou manierei de pictură, totuși tradițiile bizantine s-au păstrat în meșteșugul zugravilor țărani.

Sergiu

Fotografii din Arhiva CJCPCT „Cindrerul - junii” Sibiu

Pictura icoanelor e, alături de cea murală, o ramură importantă a picturii populare. Zugrăvirea icoanelor se făcea pe lemn, pânză, metal sau pe sticlă, în scopul împodobirii caselor țărănești și intriga prin utilizarea de elemente folclorice.

Pictura pe sticlă este o îndeletnicire destul de târzie, comparativ cu icoanele zugrăvite pe lemn și pânză (prapori). Zugrăvirea este una dintre tehnicile înobilării sticlei și s-a dezvoltat în

strânsă legătură cu producerea acestora. Centrele de iconari au apărut în secolele XVIII-XIX, în regiunea estică a Europei Centrale, iar începutul picturii pe sticlă în Transilvania are legătură cu zona menționată mai sus.

Transilvania este cel mai sud-estic teritoriu în care s-a răspândit tehnica picturii pe sticlă ca fenomen de masă, începuturile sale putând fi fixate în secolul al XVIII-lea și aparține acestui fenomen central-european. La românii din Transilvania, tehnica picturii pe sticlă s-a grevat pe un fond ancestral de cultură populară.

În casele țărănești, icoanele pe sticlă erau așezate alături de ștergare, cuiere cu blide, ulcioare etc., obiecte decorative ce se armonizau, dând interiorului o unitate compozițională.

Icoanele - inițial obiecte de cult (cu atribute protectoare și vindecătoare), îmbogățite cu valențe artistice, actualmente sunt privite și ca obiecte de artă care se integrează perfect sensibilității moderne. Din aceeași categorie, a obiectelor populare cu conotație religioasă, care sunt considerate în zilele noastre „artă decorativă”, fac parte: pistolnicele, crucile de mână și troițele.

Cercetătorii nu pot preciza momentul în care a fost folosită sticla pentru prima dată, ca suport al picturii, însă tehnica picturii pe sticlă se presupune a fi fost cunoscută încă din penultimul secol înainte de Hristos, iar arta elenistică a atestat răspândirea ei.

Pictura pe sticlă se afirmă ca gen de sine stătător, factor independent, fără subordonare la un scop ornamental, spre deosebire de pictura de pe mobilierul țărănesc sau cea din ornamentica ceramicii, unde are rol preponderent decorativ.

Care este de fapt tehnica picturii pe sticlă? Aceasta constă în aplicarea straturilor picturale succesive pe una dintre fețele sticlei, ce devine dosul picturii. Astfel sticla servește drept suport și totodată strat protector al picturii.

Într-o primă fază, se face fixarea lineară a subiectului, prin trasarea conturilor clare și precise, acestea formând o rețea compusă din multe suprafețe mici, perfect delimitate.

Urmează apoi desenul interior și detaliile care figurează sub formă de accent cromatic contrastant pe culoarea de fond (tonul local), culoare cu care se umplu, în faza a treia, toate suprafețele delimitate în desen.

Acest procedeu tehnic reclamă existența unui model, a unui tipar, care se decalchează prin suprapunerea sticlei.

„Tehnica s-ar putea defini deci mai nimerit ca «pictură pe dosul sticlei», în analogie cu termenul german Hinterglassmalerei.”

Formularea „pictură pe sticlă” denumește suportul pe care este executată pictura, spre deosebire de alte suporturi: lemn, pânză, piatră etc.

Întrebuintarea sticlei ca suport precede cu aproape două milenii ideea utilizării ei ca strat protector pentru opere de artă plastică executate pe alte materiale, astăzi sticla servind ca suport și, implicit, ca strat protector al picturii. Conferă culorilor așternute pe „dosul” ei o strălucire deosebită, excluzându-se astfel stratul de aer și praf, care se interpune, în mod obișnuit, între sticlă și pictura înrămată.

Sergiu Pârnu s-a născut la Agnita, pe 28 ianuarie 1986. De loc, spune cu mândrie că e chirpărean, de pe Valea Hârtibaciului, chiar

Isus Pantocrator

Fotografii din Arhiva CJCPCT „Cindrerul - junii” Sibiu

Maica Domnului cu pruncul

Fotografii din Arhiva CJCPCT
„Cindrerul - junii” Sibiu

dacă a locuit cinci ani la Agnita, iar în prezent e student în anul III la Facultatea de Construcții-Arhitectură din Cluj-Napoca.

Mai vine pe-acasă, pe la Chirpăr, de câte ori are ocazia și, cu evlavie și talent, zăbovește în micul atelier amenajat acasă, pentru a picta icoane pe sticlă.

Primește cu drag vizitatori la atelierul de pe Strada Mare, cu condiția să fie anunțat din timp. Casa și inima sunt deschise pentru toți cei interesați de arta sa.

Întrebat despre tehnica sa de lucru, Sergiu Pârvu ne-a mărturisit că folosește clasică tehnică a culorilor de ulei, preluată de la iconarii bătrâni. Meșteșugul l-a dobândit de la călugăria Mănăstirii Sâmbăta de Sus.

Transmiterea meșteșugului direct, de la generație la generație, asigură - crede iconarul - autenticitatea lucrărilor.

Conturul îl realizează cu o „pensulă” făcută chiar de el din păr de pisică (din vârful cozii), pentru că este foarte moale. Suportul pentru majoritatea icoanelor e glaja (sticlă veche lucrată manual, în mare parte) pe care o adună de la casele bătrânilor. Face acest lucru pentru că tocmai deformările sticlei „pun icoana oarecum în mișcare și îi dau timbrul de vechi, iar acest fapt îmi dă satisfacția că realizez ceva vechi într-o lume plină de nou.”

Se știe că, prin așezarea unei foițe de aur sau argint în dosul picturii, culoarea își sporește luminozitatea, iar glaja, datorită suprafeței ondulate, posedă o „licărire inegalabilă”.

Sergiu ne-a mai împărtășit faptul că la aureole sau elemente ornamentale lucrează numai cu foiță de aur, nu de bronz. Iar elementul principal în realizarea unei icoane, postul, îmbinat cu rugăciunea, face mai mult decât cele mai scumpe și fine culori din lume; dar aceste obiceiuri și le face fiecare iconar în parte. „Eu, de exemplu, pentru a mă apuca de o icoană, am nevoie de cel puțin trei

zile de purificare, în sensul că țin puțin post și ascult cât pot de mult Tudor Gheorghe sau Gheorghe Zamfir, pentru a intra în starea de creație.”

Icoanele reprezintă sfinți ce se suprapun peste zeități străvechi, păstrând atribute arhaice, îmbogățite cu elemente creștine. Predomină credințele legate de fertilitate și cele apotropaice, oamenii apelând în general la divinități asociate belșugului și protecției de rău și boală.

În portofoliul meșterului putem recunoaște scene din mitologia creștină: Maica Precistă, Nașterea lui Iisus, Cina cea de taină, Răstignirea, Învierea, Duminica lui Toma, Iisus Pantocrator, Iisus și vița de vie, Iisus și doi îngeri (jertfa).

Pictura populară e reprezentată în modul cel mai complex și migălos prin pictura pe sticlă. Pornind de la o temă religioasă, acesteia i s-au adăugat elemente de natură laică și o viziune în consens cu anumite credințe arhaice. Astfel, prin tehnici ce susțin desenul, de multe ori schematic și stilizat și cu aportul de elemente decorative cu motive florale și geometrice, într-o dispoziție cromatică nicidecum stridentă, ci prin alăturarea de tonuri închise unora deschise și culori complementare, Sergiu Pârvu a pictat și pe Sfinții Ilie, Gheorghe și Haralambie.

Sfântul Ilie este ilustrat în rădvanul tras de cai de foc, el fiind cel care vine cu fulgere și trăsnete, stăpânul focului și al soarelui, cel care leagă și dezleagă ploile.

Sfântul Gheorghe, protectorul vitelor și al oamenilor împotriva molimelor, sfânt legat de calendarul agricol și pastoral, este pictat călare, ucigând balaurul. FOTOGRAFIE Sfântul Gheorghe

Cu aceeași funcție de apărare a ființelor cuvântătoare și necuvântătoare, deopotrivă, e zugrăvit și Sfântul Haralambie.

Maica îndurerată

Fotografii din Arhiva CJCPCT
„Cindrerul - junii” Sibiu

Printre temele abordate de tânărul meșter se numără și Fecioara Maria, în două ipostaze, și anume Maica Îndurerată și Fecioara Maria cu Pruncul.

Se remarcă o serie de elemente laice din istorie, literatură, folclor, din viața de toate zilele, ceea ce Romulus Vulcănescu numea „folclor religios”.

Sergiu respectă în totalitate tiparul tradițional, afișează un desen îngrijit, compoziție complexă și tonuri calde, armonie a culorilor, iar calitatea sa de meșter iconar a fost recunoscută de către colectivitate. De multe ori se confruntă cu problema procurării de materiale pentru a putea picta și, ca orice om al secolului XXI, cu cea a timpului.

În ciuda vârstei, Sergiu are deja o experiență de zece ani. De la vârsta de 12 ani a participat la Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale” până la 18 ani, unde a obținut numeroase premii întâi, dar și premii speciale. A mai participat la olimpiade județene, de fiecare dată obținând Premiul I, dar și la numeroase expoziții în țară (orașul Agnita - Casa de Cultură, Bibliotecă, Primărie, în Sibiu, la Biblioteca ASTRA, Muzeul ASTRA), dar și în străinătate (Germania, Olanda). De asemenea, a fost răsplătit, la Concursul național Icoana din sufletul copilului, cu Premiul Arhiepiscopiei Române pentru icoană, precum și cu alte numeroase premii, mapa actuală de diplome conținând în jur de 18-20 distincții.

Fiind atât de tânăr, nu se poate pune problema de a avea continuatori în meșteșugul pe care îl practică, dar mărturisește cu emoție că a fost, câteva veri la rând, instructor în tabere de creație organizate la Sibiel și Cacova.

În prezent studiază arhitectura, pictează icoane, ori de câte ori își permite luxul de a intra în starea de creație și face, la cerere, troițe pe tablă, în mărime naturală. Intenționează să urmeze școala Populară de Arte din Cluj-Napoca.

Ni se par potrivite cuvintele lui I. D. Ștefănescu, care, vorbind despre cele mai vechi momente ale artei populare, spunea care, vorbind despre cele mai vechi momente ale artei populare, spunea că acestea sunt legate de o perioadă de înflorire și manifestă siguranță de lucru și maturitate în gândire. Nu este vorba despre o copie, ci despre o nouă realizare ce păstrează structura, caracterele fundamentale ale modelului, dar pe care fiecare meșter îl

îmbogățește cu elemente noi, ce se potrivesc spiritului și viziunii sale, dar și abilităților, potrivit stilului său.

Gabriela MILA

Referent, CJCPCT „Cindrelul- Junii” Sibiu

Mihai Pop, Pentru o nouă înflorire a meșteșugurilor artistice, în „Meșteri populari - artiști amatori”, Comitetul Județean de Cultură, Brașov, 1973, p. 4

*** Mărginimea Sibiului. Civilizație și cultură populară, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1985

Iuliana Dancu, Dumitru Dancu, Pictura țărănească pe sticlă, Editura Meridiane, București, 1975, p. 14

Idem, p. 9

Cercetare din decembrie 2008, în cadrul proiectului de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial inițiat și derulat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale

Cercetare din decembrie 2008, în cadrul proiectului de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial inițiat și derulat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale "Cindrelul - Junii" Sibiu

Ion Ghinoiu, Obiceiuri populare de peste an, București, 1997

Romulus Vulcănescu, Mitologie Română, București, 1985, p. 620

Apud Ștefănescu în prefața la Mihai Pop, op. cit.

Noi apariții editoriale

Mihai Bălăianu - De Prin Dioști Adunate

Culegerea de folclor *De Prin Dioști Adunate* a inginerului Mihai Bălăianu a apărut recent, la Craiova, editată de Consiliul Județean Dolj și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj, într-o ediție îngrijită de prof. Nicolae Dumitru.

Autorul, deși nu are pregătire profesională în domeniu, a fost întreaga sa viață un iubitor al istoriei, adunând aproximativ 17500 de documente inedite, aflate acum la Direcția Generală a Arhivelor Statului. S-a dovedit și un pasionat culegător de folclor, adunând 1919 cântece populare, dintre care o parte a văzut lumina tiparului în anul 1994, în volumul *Cântece bătrânești și doine*, iar altele au fost publicate de CJCPCT Dolj în diferite publicații ale sale.

Volumul *De Prin Dioști Adunate* se încadrează între preocupările de suflet ale autorului său, trecut în veșnicie în anul 2007, de a reda lumii o parte din tezaurul spiritual al locurilor sale natale. „Meritul deosebit al ing. Mihai Bălăianu constă în faptul de a pune în valoare această «avere documentară» (moștenită de la prof. Ilie Constantinescu, dioștean și el - n.n.), de a o face accesibilă cercetătorilor din diverse domenii ale științei, cât și oricărui om interesat de studiul istoriei și culturii acestor locuri”, afirmă prof. dr. Veselina Uruclu în prefața cărții.

Culegerea conține o largă paletă de texte folclorice: balade, povestiri, cântece de dragoste și dor, de jale, de blestem, de înstrăinare, de cătănie și război, de haiducie, de lume; colinde,

cântece de stea, plugușor, sorcovă, ghicitori, cimilituri, jocuri de copii, credințe populare, obiceiuri și practici populare la importante evenimente ale vieții de familie, elemente de medicină și de meteorologie populară, grupate după apartenența lor la una sau alta dintre categoriile folclorului.

Remarcabil este faptul că autorul a reușit să consemneze aproape exhaustiv textele populare de pe plaiurile natale, cartea sa conținând atât texte cunoscute pe o arie teritorială mai largă, cât și texte specifice zonei, sau chiar variante din satul său. De asemenea, este remarcabil faptul că s-a reușit transcrierea atât a unor piese vechi, cât și a unora noi.

Astfel, autorul a redat specialiștilor prețioase documente de istorie orală, care vor putea constitui repere pentru viitoare culegeri care se vor mai desfășura în zonă, dar și un important punct de referință în studiile științifice contemporane. Pentru satul și zona studiate, textele sunt de o deosebită valoare și constituie un patrimoniu greu de recuperat în zilele noastre, când nici răbdarea și nici timpul nu ne mai ajung pentru a consemna și valorifica o bună parte a acestor documente. Ele vor constitui, nădăjduim, repere pentru păstrarea sau (de ce nu?) reconstituirea unor obiceiuri și o izbită carte de identitate a locului atât în fața străinilor, cât și a generațiilor viitoare.

Culegerea lui Mihai Bălăianu este cu atât mai de preț cu cât o bună parte a patrimoniului culturii populare actuale este în curs de dispariție sau de profunde transformări, constând în modernizare, resemantizare, recontextualizare, globalizare, pierderea funcțiilor tradiționale. De aceea, vremurile în care trăim ne obligă (sau ar trebui să o facă) să consemnăm și să adunăm aceste documente, care vor constitui mărturia ale unei etape temporale în evoluția folclorului românesc, imposibil de recuperat altfel decât pe baza lor.

O lucrare reușită, de folos pentru vremurile de azi, pentru vremurile ce vin.

Dr Iuliana BĂNCESCU

Stan V. Cristea, *Tradiția Călușului în județul Teleorman. De la ritual la spectacol*, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2008

carte publicată de neobositul cercetător Stan V. Cristea, **Tradiția Călușului în județul Teleorman. De la ritual la spectacol** (Editura Aius PrintEd, Craiova, 2008, 230 p. + XL pl. cu ilustr. + 2 h), dincolo de faptul că s-a pliat pe manifestările celei de a XL-a ediții a Festivalului-Concurs Național de Muzică Populară „Pe deal la Teleormănel” (Alexandria, 20-22 octombrie 2008), organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Teleorman, ocazie cu care instituția a sărbătorit și împlinirea a 40 de ani de activitate, s-a înscris ea însăși ca un gest ce a dat o anume noblețe acestor manifestări.

Lucrarea se înscrie pe linia preocupărilor anterioare ale instituției, de a pune în valoare bogatele tradiții culturale ale Teleormanului, și este importantă din cel puțin din două puncte de vedere. Întâi, pentru că, după știința noastră, este prima monografie regională dedicată tradiției Călușului, un obicei ancestral, despre care specialiștii nu ne-au spus încă totul, multe taine ale sale rămânând de cercetat; apoi, pentru că abordează un fenomen cultural emblematic pentru județul Teleorman - obiceiul Călușului fiind, de altfel, proclamat de UNESCO, în anul 2005, drept capodoperă a patrimoniului cultural oral și imaterial al umanității.

Studiul etnologic pe care Stan V. Cristea, care vizează Călușul în Teleorman, ca obicei și ca spectacol, este important și util atât sub aspectul contribuției la mai buna cunoaștere a spiritualității teleormănene, cât și din perspectiva etnologiei românești în general, care găsește în această carte informații extrem de prețioase pentru aprofundarea cercetării obiceiului Călușului, care, iată, încă se mai practică în unele sate din județ, deși într-o formă oarecum alterată.

După cum precizează autorul, Călușul din Teleorman a fost observat și cercetat, în timp, de către mai mulți etnologi și etnografi (Harry Brauner, Constantin Brăiloiu, Gheorghe Vrabie, Horia Barbu Oprișan ș.a.), fără a se ajunge însă la un studiu monografic dedicat

tradiției sale în acest județ. Există, totuși, unele semnalări parțiale, în diferite lucrări publicate în volume separate ori în volume colective, în reviste de specialitate sau de cultură ori în presa centrală și în cea locală. Există, apoi, în câteva lucrări de specialitate - „Călușarii” (1969) și „Monografia folclorică a Teleormanului” (1971) de Horia Barbu Oprișan, „Călușul. Transformări în ritualul românesc” (1981, tradusă în 2001) de Gail Kligman, și „Călușul - Istorie și documente” (2003) de Ion Ghinoiu - analize sau descifrări parțiale. Se cuvenea, așadar, ca un studiu monografic complex să pornească de la aceste acumulări de informații și interpretări, spre a mijloci o cunoaștere aprofundată a tradiției călușului Teleormănean.

Pe baza unei bogate bibliografii de specialitate, întregite cu cercetări de arhivă și de teren, cu informații adunate din presa locală ori preluate de la foști călușari, coregrafi și animatori culturali, inclusiv pe baza observării obiceiului în anul 2008, la Beuca și la Saelele, Stan V. Cristea a reușit să pună în evidență câteva aspecte importante.

Pe baza unei bogate bibliografii de specialitate, întregite cu cercetări de arhivă și de teren, cu informații adunate din presa locală ori preluate de la foști călușari, coregrafi și animatori culturali, inclusiv pe baza observării obiceiului în anul 2008, la Beuca și la Saelele, Stan V. Cristea a reușit să pună în evidență câteva aspecte importante.

Autorul insistă cu lux de amănunte și cu acuratețe științifică pe reliefa și analiza structurii morfologice specifice a obiceiului Călușului în Teleorman, care este în fond un colind, respectiv: *Ceata Călușului* (Mutul, Vătaful, Călușarii, Stegarul, Lăutarii, Alaiul); *Substitutele* (Ciocul și Steagul), *recuzita rituală a Călușului* (Masca, Falusul, Sabia și Biciul Mutului, Betele și „zurgălaele” călușarilor), *leacurile pentru apărare și tămăduirea bolilor* (pelinul, usturoiul ș.a.); *Ritualul călușului în Teleorman*, care cuprinde: Nașterea Călușului (cu Legarea Steagului și Jurământul călușarilor); Jocul Călușarilor (respectiv: Colindul cu Călușul, Jocul Călușului, Ritualurile de vindecare a unor boli; Scenele rituale); Spargerea Călușului.

În același timp, autorul prezintă procesul de structurare a obiceiului Călușului în Teleorman în ultimele decenii (1935-2008), insistând mai ales asupra prezentării acestuia în diferitele spectacole și festivaluri culturale-artistice din județ și din țară.

În context, sunt puse în evidență particularitățile obiceiului Călușului în Teleorman, întărind acest lucru și prin alăturarea descrierilor Călușului jucat în unele localități din județ, așa cum le-a găsit în lucrările consultate și în răspunsurile la unele chestionare etnologice (Nicolae Densușianu, Theodor D. Speranția), în această privință, aprecierea lui Horia Barbu Oprișan fiind perfect valabilă, anume: „«Călușul» din Teleorman are un ceremonial de constituire, de desfășurare și un joc pe care nu-l întâlnim decât parțial în Vlașca și Olt.”

De-acum, instituțiile culturale și autoritățile publice trebuie să inițieze, să promoveze și să pună în practică astfel de strategii și de programe culturale. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Teleorman - cum spune și Stan V. Cristea - a făcut deja primul pas, prin publicarea acestei valoroase cărți, care conține baza de date și informații, de argumente și motivații pentru acțiuni viitoare, care ar trebui să beneficieze și de sprijinul Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale și al Ministerului Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național. Cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman, cu siguranță, acțiunile viitoare se vor concentra - mai mult decât până acum - și asupra conservării și punerii în valoare a elementelor de patrimoniu imaterial specifice Teleormanului, între care Tradiția Călușului are o importanță fundamentală.

Iuliana CĂRNARU
CJCPCT Teleorman

[N.N.: Spre știință:

Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale dezvoltă în parteneriat cu instituții de specialitate, pe bază de proiecte culturale de comun acord. Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național, în funcție de bugetul alocat anual, deschide linii de finanțare nerambursabilă, care pot fi accesate pe bază de proiecte (proprii sau în parteneriat cu alte instituții și organisme).]

La Editura Neutrio din Reșița a apărut, la sfârșitul anului trecut, volumul *țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și simțire românească* al profesorului Pavel Panduru. Reproducem mai jos prefața la această lucrare, semnată de profesorul Ion Marin Almăjan.

Țara Almăjului, străvechi ținut de continuitate și simțire românească, **Editura Neutrio, Reșița, 2008**

Frumoasele visuri ale lui Pavel Panduru se cantonează în jurul fascinantei țări în care s-a născut și căreia i-a dedicat cea mai mare parte a vieții sale. Din această obsesivă preocupare, sub imboldul marii sale iubiri pentru acest ținut s-a născut și studiul pe care am fost rugat să-l prefățez. Presupun că, ab initio Pavel Panduru s-a gândit să realizeze doar un studiu despre permanența populației almăjene pe această vatră, despre conștiința apartenenței ei la limba și ființa românească, în pofida anilor mulți și uneori dramatici în care a fost sub stăpânire străină, obligată să scrie, să citească și să se roage în slavonește. Doar că de la intențiile de început s-a ajuns la o micro-istorie a țării Almăjului, prima de acest fel, făcută cu uneltele cercetătorului modern, care se bazează mai puțin pe fraze și deducții și mai mult sau în proporție zdrobitoare pe argumente, pe date și documente. Este drept că au mai fost încercări merituoase, precum cele ale lui Coriolan Buracu, de a realiza o panoramă istorică a Almăjului, dar ele n-au beneficiat, precum prof. Panduru astăzi, de o bibliografie atât de complexă, nu fuseseră realizate cercetări arheologice de către specialiști, nu se descoperiseră documente și nici nu fuseseră concepute studii de o asemenea amplitudine precum s-a întâmplat în ultimii 60-70 de ani. Erorile lui Buracu, ca și cele ale lui Patriciu Dragalina din *Istoria Banatului de Severin* (Tipografia Diecezană din Caransebeș, 1899) au fost îndreptate de istoricii: Damaschin Mioc, Costin Feneșan, Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, de arheologii Constantin Daicoviciu, Doina Benea, Dumitru Țicu și de alții.

Incursiunea realizată de Pavel Panduru în negura istoriei Almăjului debutează cu dovezile privitoare la existența pe aceste locuri a geto-dacilor, apoi a romanilor, urcă spre secolele X-XIII, când au apărut triburile migratoare printre care și cele maghiare. Sunt amintite primele pomeniri ale ținutului în cronicile ungurești și primii nobili români cărora pentru vitejie și fidelitate regii unguri le acordă titluri de noblețe, moșii, o seamă de privilegii. Trebuie spus că acest timp istoric a fost puțin tratat, pentru Banatul întreg, de către istorici.

Nici ocupația turcească nu a fost studiată prea amănunțit (deși primii pași au fost făcuți în ultimii ani de istoricii Cristina Feneșan și Ioan Hațegan), poate datorită dificultății studierii izvoarelor aflate la Istanbul, într-o limbă nu la îndemâna oricui, poate din alte motive. Cert este că Almăjul a fost într-un răstimp de câteva sute de ani teatru de luptă, zonă jefuită și pustiită de tătari, de turci, austrieci sau de sârbi. Războaiele austro-turce din secolul al XVIII-lea au făcut prăpăd, distrugând acest teritoriu într-un mod bestial. Le-au fost de ajutor molimele, nu puține nici ele. Este de mirare că a mai supraviețuit suflet de om în asemenea condiții!

Dar, prin acel miracol românesc, despre care s-a scris adesea cu emfază, populația almăjeană a supraviețuit, și-a croit drum prin cețurile istoriei, păstrându-și limba și credința, datini și obiceiuri, tot ceea ce conturează în ultimă instanță ființa românilor.

Integrat sistemului militarizat, în cadrul Regimentului de Graniță nr. 13, Almăjul a avut parte de legi și regulamente foarte stricte, dar și de unele beneficii, de înlesniri. Încă de timpuriu Casa de Habsburg, mai exact împărăteasa Maria Tereza, a realizat că nu va putea avea supuși de calitate, dacă nu vor avea o minimă civilizație și știință de carte. De aceea se vor da legi în măsură să sprijine mai întâi învățământul confesional, apoi pe cel obștesc și, nu în ultimul rând, așa-zisele școli triviale cu predare în germană, limba de comandă în regiment și în raporturile dintre ofițeri și administrația locală. Studiul prof. Pavel Panduru evidențiază toate aceste aspecte, relevând zbaterele populației românești de a-și păstra limba, credința și obiceiurile în condițiile în care autoritățile s-au străduit din răspuțeri să atragă populația spre catolicism, spre limba de stat. Împăratul iluminist Iosif al II-lea, fiu și coregent al Mariei Tereza, va duce chiar mai departe acest gând, dorindu-și să aibă supuși care să vorbească și să gândească nemțește. Numai că firea îndărătnică a românilor, credința lor nestrămutată în moștenirea din vechime, a străbunilor, dar nici timpul nu i-au îngăduit împăratului să-și vadă visul cu ochii.

Revoluția de la 1848 a fost prima încercare din partea ungarilor de a se rupe de Casa de Habsburg sau mai exact a fost șireata încercare a se situa pe poziții de egalitate cu aceasta în conducerea imperiului. Latifundiarul ungar, prin reprezentanții lor aflați la conducerea guvernului revoluționar, nu au adoptat deviza cu care revoluția pornise la drum în Sicilia, dar mai ales în Franța.

Libertate, egalitate, fraternitate, cele trei comandamente erau străine revoluției maghiare. Libertatea era dorită doar pentru unguri, nu pentru celelalte neamuri care gemeau sub talpa autorităților maghiare. Minte europeană, crescut la învățătura noilor curente filosofice, Eftimie Murgu a mizat pe buna-credință a revoluționarilor unguri, în frunte cu L. Kossuth, sperând, fiind convins, că revoluția maghiară va acorda drepturi legale tuturor neamurilor aflate în Ungaria de atunci. În realitate, Murgu s-a înșelat, iar armatele revoluționare ale lui Bem vor face multe răutăți, multe victime, printre românii din Ardeal. În pofida neîndeplinirii idealurilor sale, Eftimie Murgu, cel mai strălucit fiu al Almăjului, rămâne unul din capetele cele mai luminate ale timpului său, figură principală, deși ingratitudea istoriei nu-l recunoaște ca atare, a Revoluției Române de la 1848 și a culturii românești în general.

Mai grele vremuri au venit pentru bănățeni și desigur și pentru almăjeni din momentul în care s-a instalat dualismul. Văzându-se stăpâne peste Transilvania și peste Banat, autoritățile ungurești au instituit puterea pumnului, o seamă de legi care, credeau ele, vor duce la deznaționalizarea românilor. Împotriva acestor măsuri draconice luptă cu toate forțele fruntași almăjeni, de la dascăli, preoți, ofițeri, la cărturari, alăturându-se inițiativelor transilvănenilor și ale celorlalți bănățeni. Sub auspiciile Astei Române au început să se formeze biblioteci în fiecare sat, s-au ridicat școli și case culturale din contribuția sătenilor, s-au ținut serbări cu caracter național în cadrul cărora au fost interpretate texte patriotice, au fost scoase la lumină cocarde tricolore, realizându-se prin toate acestea trezirea la viață a sentimentului patriotic, sporind în mintile almăjenilor ideea unității tuturor românilor dintr-o parte și alta a Carpaților.

Primul război mondial a fost, dincolo de monstruoșitatea sa, dincolo de victimele multe din rândul bănățenilor, încă un prilej de potențare a simțământului de dragoste pentru ființa românească, ce se voia adunată în hotarele României întregite.

Studiul lui Pavel Panduru se oprește la momentul sublim al Albei Iulia, la care au participat și almăjenii, înfruntând opreliștile puse de armata sârbă aflată pe teritoriul Banatului ca să „asigure” liniștea și legalitatea. Printr-un alt strălucit fiu, dr. Ion Sârbu, Almăjul a semnat unirea cu țara și s-a bătut, la Conferința de pace de la Paris, pentru un Banat românesc nedivizat.

N-am făcut decât să rezum, schematic, câteva din ideile acestei cărți ce se așază cu cinste alături de întreaga bibliografie istorică referitoare la țara Almăjului, completând-o în mod fericit.

Timișoara, 21 noiembrie 2008

Prof. Ion Marin ALMĂJAN

Volume din domeniul culturii tradiționale

Continuăm seria lucrărilor primite la redacție de la instituții de cultură din țară.

Marcu Mihail Deleanu - **Memorial Etnofolcloric**. Cu melodii transcrise de prof. Marius Dobre-Ina. Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Caraș-Severin, Editura TIM, 2008. Cartea este însoțită și de două CD-uri cu înregistrări originale, realizate la Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin.

Lucrarea adună, într-un prim volum, „preocupările de culegere a folclorului din Banatul de la munte începând cu anul 1964”.

Doina Doboreanu - **Cusături artistice din Subcetate-Mureș (Harghita)**, Editura F&F INTERNAȚIONAL S.R.L., 2008.

Frumos ilustrată, cartea se dorește a fi o „invitație la împărtășire din frumusețea artei populare, o invitație la cunoaștere și totodată, la neuitare”.

Conținutul fotografiilor au o valoare monografică ele „propun o întoarcere în timp, ele reînvie figuri reprezentative ale

satului din perioadele anterioare, ne prezintă aspecte de viață cu valoare etnografică, istorică și socială, ne transmit din gândurile, sentimentele, speranțele și aspirațiile celor care ne «privesc»”.

Arta Meșteșugărească de o parte și de alta a Prutului, Botoșani- Goldeni, 2008. Publicație realizată în cadrul proiectului „Tradiții meșteșugărești și viitor în cooperarea transfrontalieră, finanțat prin programul de vecinătate România - Republica Moldova. Editorul materialului: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani.

Este un catalog reprezentativ

pentru arta meșteșugărească a celor două zone - Microregiunea Botoșani (RO) și Raionul Goldeni (MD), „parte componentă nu numai a culturii, tradiției și creației populare”, care subliniază totodată și elementele „ce definesc etnografia zonei de o autenticitate remarcabilă”.

În colecția **Valori dobrogene**, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Constanța și Centrul Cultural al orașului Ovidiu au editat o carte despre Elena Roizen: **Cântecul unei amintiri**, Editura Dobrogea, Constanța, 2008. Ediție îngrijită de prof. Petre Paul Nicolescu și Iulian Talianu. Portret, amintiri, fotografii, interviu, cântec, dragoste, spectacole... Toate vorbesc despre Elena Roizen - „Doamna cântecului dobrogean”.

Mihaela CIORCILĂ